

TÍÐARGREIN

Tórbjørn
JacobsenJóannes
EidesgaardHans Pauli
StrømHergeir
NielsenJógvan
SundsteinEdmund
Joensen

Jógvan Sundstein
fyrrverandi løgmaður

Politiska umhvørvi – og hvørjar vónir eru um framhaldandi úrslit

Summarið er farið, og politiska arbeiðið við nýggjari tingsetu er byrjað aftur. Tó so, ikki kann sigast, at virkseimið á politiska økinum hevur ligið stilt. Stórmál hava verið viðgjørd gjøgnum summarið, okkurt av teimum seriøst og í álvara og okkurt annað meira sum ein glantrileikur við politiskum høggunum. Her hugsji eg um ES boykottið og viðgerðina av Skálafjarðartunlinum. Eg fari at loyva mær at viðgera hesi málini, men eisini onnur týðningarmikil viðurskipti. Figgjarlógarpappotið fyri 2014 er framlagt, og harvið er eisini politiska orðaskiftið um búskap, skatt, vinnumøguleikar, fólkaflyting v.m. í gongd. Og oman fyri alt sveimar – enn sum áður – spurningurin um Føroya støðu sum fullveldistjóð.

Stríðið um sildakvotuna og ES boykottið

Einki er at ivast í, at Føroyar hava grein í sínum máli, tá ið um býtið av sildakvotuni ræður. Sjóarmiðini eru eisini væl framförd, bæði av fiskimálaráðharranum og embætisfólkunum, ikki minst frá teim lögfrøðiskønu. Politiska skipanin hevur eisini verið rættiliga samd, og tað gevur góða styrki. Vónandi og væntandi hava Føroyar eina góða søk, tá málið kemur fyri altjóða havrættardómstólin. Men helst tekur hetta langa tíð, og tað verður drúgt at liva við einum stongli á ES marknaðinum og í ES havnum. Tí er gott, og tað ræður um, at føroyingar standa saman í stríðnum. Hetta er eitt stórmál, og tað eigur at prógva styrkina hjá føroysku tjóðini, tá ástendur. So vítt eg skilji stóðuna, stríðast vit á tveimum mótum. Annað er í havrættardómstólinum, og hitt er við vanligu strandalanda samráðingunum um býtið av kvotunum. Í fyrra fòrinum er ES móts- stóðuparturin, meðan øll hini 4 londini eru mótpartar við vanligu samráðingarborðið. Tað sær tíverri út til, at her eru norðmenn nakað tungir at dansa við. Eg vil ynskja okkara samráðingarfólki góða eydnu og gott hepn við teirra arbeiði.

Tunnamálið

Líka so væl, sum sigast kann, at føroyingar standa saman í stríðnum móti ES, líka lítið hava teir víst samhald og skynsemi, tá tað snýr

seg um heimligu útbyggingina av tunniskervinum. Málið um Skálafjarðartunnin hevur víst eina mynd av politiskum handalagi, tá tað er vánaligast. Tá ein roynir at fylgja við í orðaskiftinum um hendan tunnillin, hevur tað nærmast verið sum at hugt at einum glantrileiki. Syndabukkurin hevur í stóran mun verið Kári P. Højgaard. Møguliga hevur hann ikki avgreitt málið heilt professionelt, men harfrá og so at fáa allar skulurnar oman yvir seg frá bæði “lærdum og ólærdum”, er eitt langt lop. Fyri so ikki at tala um “loysnina” hjá lögmanni, sum var bara at koyra landsstýrismannin frá. Um nú nøkur loysn fæst á málinum er ivasamt, tí tað kemst ikki uttanum, at tað týðningarmesta í tunnilsproblematikkinum er at fáa samanbinding millum størri oyggjarnar. Sjálvst um ein Eysturoyartunnil hevur stóran týðning og hevur búskaparligan vøkstur við sær, so hevur fast samband við Sandoynna, og sum frálíður eisini Suðuroynna, nógv størri samfelagsligan týðning. Tí má ein tunnil í miðøkinum ikki forða fyri útbygging av landinum sum heild.

Annars dámar mær persónliga best uppskotið hjá Palla

Gregoriussen um Eysturoyartunnilin, av teimum sum liggja í rættarnevndini.

Búskapur, vinnulív, skattaviðurskipti, figgjarlóg v.m.

Hetta er ein fjølbroytt yvirskrift, men hesi øki hoyra øll saman. Tað verður ofta hildið, at landsins figgjarlóg og samfelagsbúskapurin eru eitt og tað sama. Men so er ikki. Figgjarlógin er ein partur av samfelagsbúskapinum – ein týðandi partur – men als ikki alt. Samfelagsbúskapurin byggir fyrst og fremst á framleiðslu í landinum. Væl at merkja framleiðslu í víðasta týðningi. Tað vil siga vinnuliga framleiðslu, lønarframleiðslu innan øll øki, bæði privat og almenn, sølu og keyp o.s.fr. Almenni framleiðsluparturin verður hildin innan fyri landsins figgjarlóg og kommunalu figgjarætlanirnar. Almennu útreiðslurnar eru um leið 5,5 mia. tilsamans, svarandi til um leið 40 % av føroysku bruttotjóðarúrtøkuni. Samfelagsins bruttotjóðarúrtøka ella samlaða framleiðsla er um leið 14 mia. kr. Hendan hevur verið økjandi nøkur fá prosent á hvørjum ári, partvís sum inflatión og partvís sum beinleiðis framleiðsluvøkstur.

Sostatt sæst, at “tað almenna”, t.v.s. landið og kommunurnar, taka um leið tveir fimtingar av samlaðu samfelagsøkuni til almenna nýtslu. Hesar almennu inntøkurnar stava mest frá skatti og avgjöldum (um leið 80 %), ríkisstudningi (um leið 11-12 %) og lántøku/undirskot (um leið 8 %). Hetta seinasta talið skiftir nakað tey ymisku árin. Upplýst er annars, at landskassans bruttoskuld nú er ca. 5,5 mia. kr. ella nøkulunda tað sama sum árliku almennu útreiðslurnar. Tað svarar so eisini til ca. 40 % av føroysku bruttotjóðarúrtøkuni. Viðmerkjast skal eisini, at ríkisstuðulin ca. 640 mió. svarar til eini 4-5 % av bruttotjóðarframleiðsluni.

Um vit samanlíkna við onnur lond, so standa Føroyar seg rættiliga væl, ja, eru í tí frægara endanum, tá ið um tjóðarúrtøku, skuld og almennar útreiðslur ræður. Einasta land í okkara nánd, sum skarar burtur úr til tað betra, er Noreg. Tað er orsakað av oljuinntøkunum.

Í nøkur ár hevur landskassin havt hall, og harav økjandi lántøku. Sitandi landsstýri roynir at minka um hallið og harvið eisini um lántøkuna. Tað hevur bert lutvíst eydnast. Ætlanin um at fáa hallið heilt burtur í 2016 er næstan slept

og útsett til 2017. Grundarlagið fyri at fáa yvirskot á figgjarlógin er, at samfelagsframleiðslan økist. Og her snýr tað seg fyrst og fremst um, at vinnulívið økir sínar inntøkur. Vinnulívið í Føroyum er í dag nógv meira fjølbroytt enn tað var áður. Útlitini fyri vanligu fiskiskapinum eru kanska eitt sindur ivasom, men uppsjóvarfiskiskapurin hevur tað gott júst nú, og framleiðslan á landi veksur. Eisini hevur alivinnan tað gott. Vit síggja eisini framgongd á fleiri øðrum økjum, til dømis fær frálavinnan størri og størri týðning. Eisini heilt nýggjar vinnur vísa seg, til dømis innan KT vinnuna. Ferðavinnan tekur seg eisini fram. Í heila tikið meti eg, at útlitini fyri føroyska vinnulívinum yvirhøvur eru góð. Vit hava nógv at takka føroyskum vinnulívsfólki og slóðbrótarum fyri.

Nakað hevur verið kjakast um, hvønn týðning tað hevur, at nógvir føroyingar arbeiða uttanlands. Eg meti tað at vera sera positivt, at so mangir føroyingar, tað veri seg handverkarar, fiskimenn, ella skipsmenn, navigatørar og maskinmenn, arbeiða og vinna til lívsins upphald í Noregi, Danmark, Bretlandi ella hvar tað skal vera. Serliga hugaligt er tað, tá hesir varðveita bústaðin heima í Føroyum og familjan kann vera heima. Meginparturin av teirra inntøku kemur so heim. Um skattaskipanin kann broytast er og verður ein politiskur spurningur og samráðingarspurningur millum lond.

Tá ið talan er um almennar útreiðslur verður ofta í sama anda drátti sagt vælferð. Við vælferð skilst sum oftast at hava ráð til: heilsuverk, almenna og eldra forsorg, skúla- og útbúgvingskipan o.s.fr. Men fyri at kunna hava vælferð krevst fyrst og fremst, at samfelagið hevur vælstand. Og fyri at menna vælstandin koma vit aftur til, at neyðugt er at økja framleiðsluna og arbeiðssemi. Arbeiðs- og virkishugur er tí grundarlagið undir øllum samfelagnum.

Skatta- og avgjaldspolitikur

Fyri at fólk skulu hava virkishug, er eisini neyðugt, at fólk vinna nakað afturfyri. Tað er neyðugt, og eitt